

Рівні самопізнання				
Низький	Неусвідомлене, невмотивоване ставлення до самопізнання, немає прагнення і бажання до особистісного розвитку	Не володіє знаннями про себе, що ускладнює спілкування з іншими людьми та процес соціалізації в цілому	Не володіє знаннями про себе, не розуміє проблеми самопізнання, не знає його прийоми	Діє за запропонованими сценаріями ігрової діяльності. Не має знань і навичок самопізнання у процесі гри.
Середній	Ситуативні прояви і звернення до самопізнання	Частково володіє знаннями про себе, що не завжди сприяє повноцінному спілкуванню з іншими людьми та розуміння їх	Має уявлення щодо значущості процесу самопізнання, частково володіє знаннями про власні характерологічні особливості	Застосовує незначну кількість прийомів у пізнанні себе під час участі в ігровій діяльності.
Високий	Стійкий і глибокий інтерес до самопізнання, усвідомлення його необхідності в особистісному розвитку	Володіє знаннями про себе, що допомагає у спілкуванні й взаєморозумінні з іншими людьми	Володіє знаннями про власну особистісно-характерологічну сферу. Розуміє сутність самопізнання	Творчо застосовує різні методи самопізнання особистості та окремих її структурних компонентів у процесі ігрової діяльності

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, досліджуючи процес становлення самопізнання старшокласників засобами ігрової діяльності, нами було виділено й проаналізовано структурні компоненти процесу самопізнання з урахуванням вікових особливостей учнів старшого шкільного віку. Запропоновані рівні й критерії готовності старших школярів до самопізнання дають можливість підтвердити взаємозв'язок компонентів самопізнання у процесі гри.

Емпіричне дослідження не вичерпує подальших можливостей розкриття взаємозв'язку між компонентами самопізнання. Перспективною складовою для подальшого аналізу процесу самопізнання є вияв кореляційної залежності між значущими компонентами пізнання себе старшими школярами.

Література

1. Кон И. С. Открытие «Я» / И. С. Кон. – М.: Политиздат, 1978. – 367с.
2. Реан А. А. Психология подростка: Энциклопедия / А. А. Реан. – СПб.: Питер, 1999. – 416 с.
3. Сивохоп Е. М. Формування самопізнання у процесі фізичної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників: результати експерименту та їх аналіз / Е. М. Сивохоп // Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Серія: «Педагогічні науки». – 2009. – Вип. LII. – С. 367-372.
4. Титаренко Т. М. Буденний досвід як матеріал особистісного самоосмислювання / Т. М. Титаренко // Психологія. – 2000. – Вип. 1. – С.26-33.
5. Чеснокова И. И. Проблема самосознания в психологии / И. И. Чеснокова. – М.: Наука, 1981. – 323с.
6. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах / П. М. Щербань. – К.: Вища школа, 2004. – 207 с.

Аннотация. В статье раскрыты структурные компоненты процесса самопознания с учетом возрастных особенностей учащихся старшего школьного возраста. Уровни и критерии готовности старшеклассников к самопознанию исследованы и проанализированы через значимую для них игровую деятельность.

Ключевые слова: самопознание, ученики, игровая деятельность.

Summary. In the article the structural components of the process of self-cognition according to the age peculiarity of high-school students are revealed. Levels and criteria of readiness of high – school students for self – study are discovered and analyzed through meaningful for them game-activities.

Key words: self-knowledge, students, playing activity.

Надійшла до редколегії 23.09.2011 р.

УДК 378.372

Мартиненко О. В.

ПІДГОТОВКА СПЕЦІАЛІСТІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ХОРЕОГРАФІЇ В СИСТЕМІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядаються суперечності, які виникають у процесі фахової підготовки вчителя хореографії, його готовності до викладання хореографії в системі початкової освіти, а також окреслюються шляхи їх розв'язання, які полягають у застосуванні методів міжпредметної інтеграції дисциплін хореографічного циклу, засобів органічної єдності теоретичної та практично-виконавської підготовки студентів, активізації наукових пошуків у галузі теорії та методики хореографічного навчання молодших школярів.

Ключові слова: шкільний курс хореографії, фахова підготовка вчителя хореографії, між предметна інтеграція, система початкової освіти.

Проблема підготовки студентів до викладання шкільного курсу хореографії є закономірним відображенням тих суперечностей, що виникають між соціальним замовленням на підготовку спеціалістів певного напрямку і подальшою можливістю їх працевлаштування, між бажаною професійною підготовкою майбутнього вчителя хореографії і реально існуючим механізмом навчально-виховного процесу, між теоретичною та практично-виконавською підготовкою студентів і їхньою здатністю реалізувати набуті знання, вміння та навички у практичній професійній діяльності.

Донедавна у вищих навчальних закладах педагогічного напрямку не готували фахівців із хореографії. Однак за останнє десятиріччя ситуація докорінно змінилась. Ці зміни обумовлені, принаймні, двома причинами: по-перше, введенням у навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл факультативних уроків ритміки і хореографії, що потребує підготовки фахівців саме цього профілю, а, по-друге, тяжінням більшої частини юнаків і дівчат, що мають досвід занять у самодіяльних хореографічних колективах та танцювальних гуртках, не до кар'єри професійного танцівника, а саме до педагогічної діяльності.

Система підготовки майбутніх педагогів-хореографів у педагогічних ВНЗ має чимало проблем. Зрозуміло, що успіх художньо-освітньої діяльності майбутніх учителів хореографії в загальноосвітній школі безпосередньо залежить від того, як здійснювалася їх фахова підготовка, наскільки органічно розвивалася особистість студента під час навчання. Ця проблема досліджувалася багатьма науковцями: О. Бурлею, О. Голдрич, С. Забрєдовським, О. Ростовською, Б. Стасько, О. Таранцевою, О. Фокіною, Г. Чередняковою та іншими [1, 3, 4, 5]. Вони вважають, що метою професійної підготовки майбутнього педагога-хореографа має бути формування його хореографічно-педагогічної культури як синтезу психолого-педагогічних і фахових знань і вмінь, загального розвитку професійних якостей, стилю поведінки й діяльності. На жаль, дослідники розглядають лише загальні проблеми підготовки студентів-хореографів – майбутніх артистів балету, балетмейстерів та керівників дитячих хореографічних колективів. Проблемі професійної підготовки студентів для викладання шкільного курсу хореографії увага науковців не приділялася.

Мета статті полягає у визначенні кола суперечностей, що виникають у процесі фахової підготовки вчителя хореографії, насамперед, суперечностей між змістом підготовки та рівнем готовності до викладання хореографії в початковій школі, а також окреслення можливостей їх розв'язання.

Проблема формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх учителів хореографії пов'язана з оновленням змісту педагогічної освіти, в якій перевага має надаватися не стільки обсягу фахових знань, умінь і навичок, скільки їх глибині, системності, усвідомленому сприйманню, гнучкості й достатності для подальшої педагогічної діяльності. Це можливо вирішити за допомогою застосування внутріпредметної та міжпредметної інтеграції.

Загальна інтегративна спрямованість початкової освіти, застосування в освітній галузі „Мистецтво” Стандарту початкової освіти різних мистецьких дисциплін (музичного, візуального (образотворчого), хореографічного, театрального та екранних) зумовлює необхідність корекції традиційної методики викладання у педагогічних ВНЗ, зміну підходів до викладання предметів хореографічного циклу, досягнення органічної єдності предметних циклів спеціальності „Хореографія”, їх комплексного взаємозв'язку й взаємопроникнення.

У педагогічній літературі комплексність визначається як єдність цілей, завдань, змісту, методів і форм виховного впливу і взаємодії. Специфіка професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів-хореографів полягає у комплексному викладанні педагогіки, методики хореографії та виконавської майстерності. Ми вважаємо, що викладачам хореографічних дисциплін доцільно включити в навчальні програми дисциплін теми, які б розкривали особливості роботи хореографа в загальноосвітніх школах: „Зміст та методика викладання народно-сценічного (сучасного бального, історико-побутового) танцю в школі”, „Засоби використання рухів класичного танцю на уроках ритміки та хореографії в загальноосвітніх школах”, „Специфіка застосування сучасних напрямків хореографії в системі шкільної освіти” та інші. Навіть незначне відведення годин для вивчення цих тем допоможе студентам розібратися з особливостями використання різних видів хореографії в загальноосвітніх школах. Бажано, щоб засвоєння цих тем збігалось з вивченням студентами дисципліни „Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом”. Теоретичні аспекти вивчення особливостей планування, організації та проведення навчально-виховної роботи в позашкільних закладах допоможе майбутнім учителям більш свідомо використовувати принципи добору навчального матеріалу, методи та прийоми засвоєння окремих вправ, рухів. Крім розробки та показу студентами комбінацій, тренувальних вправ, доцільно використовувати проведення ними фрагментів уроків, під час яких один студент виступає у ролі вчителя, а інші – в ролі дітей певної вікової категорії. Така форма роботи, з одного боку, допоможе студентам у подальшому почуватися більш впевнено перед дитячою аудиторією, влучно висловлюватися, добирати ті

чи інші методи навчання, а з іншого, буде сприяти розвитку акторської майстерності студентів, які виконують ролі дітей. Крім того, викладач може коригувати дії майбутнього вчителя хореографії, створювати проблемні ситуації, з якими в шкільній практиці може зустрітися кожен студент.

Аналогічної думки дотримується у своєму дослідженні Б. Стасько, який зазначає, що під час вивчення фахових дисциплін та предметів психолого-педагогічного циклу слід приділяти увагу віковому аспекту хореографічного навчання, розвитку виразності мови як засобу впливу на особистість учня і пробудження в нього емоційної сфери, формуванню вміння контролювати й оцінювати свої дії, знаходити правильну манеру спілкування з учнями залежно від їх здібностей, ступеня підготовленості та віку, вміння стимулювати мотивації навчання та проектувати результати хореографічної роботи з учнями, вміння чітко розподіляти час між окремими частинами уроку, швидко орієнтуватися в різних ситуаціях, що виникають під час уроку [4].

Отже, викладачі фахових дисциплін поряд із розвитком виконавської майстерності студентів мають приділяти увагу педагогічному аспекту їх підготовки: вчити не тільки технічно виконувати танцювальні рухи, а й розуміти їх природу, образність, манеру виконання, знати методику навчання цих рухів дітей різних вікових категорій. Якщо в навчально-педагогічному процесі підготовки спеціалістів у галузі хореографії не буде переважати механічне засвоєння техніки танцювальних вправ, то й у своїй педагогічній діяльності вони будуть вчити дітей природності рухів, розуміння творчої основи танцювального мистецтва. Більшість студентів-хореографів зазначають, що їм легше продемонструвати той чи інший рух, ніж розповісти про техніку його виконання. Це свідчить про те, що в навчальному процесі викладачі дотримуються усталеної моделі підготовки виконавців, яка притаманна закладам культури. Так, на заняттях з класичного, народно-сценічного, бального, історико-побутового та сучасного танцю викладачам доцільно сприяти не тільки засвоєнню лексичного матеріалу, а й залучати студентів до пояснення методики їх виконання або навчання, принципів комбінування рухів, пропонувати студентам розв'язати проблемні ситуації („Декілька дітей у класі нечують музики. Під час виконання класичного екзерсису це відволікає інших від правильного виконання вправ. Що ви зробите, щоб виправити цю ситуацію?” або „Незнання викладачем методики призвело до неправильної постановки рук у дітей. Як виправити цю ситуацію? Розкрийте і покажіть методику роботи над вивченням позицій та положень рук у класичному танці” тощо).

На жаль, іноді викладачі фахових дисциплін намагаються використати час аудиторного навантаження для підготовки відкритих залікових та екзаменаційних форм. Це призводить знову ж до механічного засвоєння матеріалу, який багато студентів у подальшому не можуть адаптувати у педагогічній діяльності. Запобігти цьому можна за умови використання прийомів стимулювання пізнавальної активності: бліц-опитування з надання характеристики певним рухам, з методики виконання або навчання тих чи інших вправ; промовляння назв рухів, які включені в різні танцювальні комбінації; аналіз виконання одногрупниками вправ екзерсису та інші. Це буде сприяти більшій змістовності занять, поєднанню теоретичних знань студентів із практичними навичками, розвитку їхньої уважності, творчого мислення, вміння аналізувати та виправляти помилки. Адже навчальна діяльність, що не приносить внутрішнього задоволення, активної роботи мислення, уваги, пам'яті, уяви, не потребує творчості та ініціативи, слабо впливає на повноту й глибину засвоєння знань.

Одним із провідних курсів, що забезпечує фахову хореографічну підготовку, є „Мистецтво балетмейстера”. Зміст цього курсу передбачає ознайомлення студентів з композицією і постановкою танцю, особливостями добору музичного та лексичного матеріалу стосовно ідейно-тематичної основи танцю, правилами використання законів драматургії, засвоєння методів роботи над постановкою танцювальних форм різної складності. Викладання цього курсу також має відбуватись з урахуванням специфіки хореографічної роботи в школі. Викладачам бажано на окремих прикладах звертати увагу на принципи спрощення танцювальних композицій відповідно до вікових особливостей та хореографічної підготовки виконавців. Наприклад, під час вивчення теми „Постановка танцю за записом” можна розглянути варіанти обробки (спрощення чи ускладнення) танцю відповідно до певної вікової категорії. Опрацьовуючи тему „Хороводи” та „Народно-сценічні танці”, можна виокремити питання постановки дитячих хороводів та народних танців (побутових, сценічних, сюжетних), навести тематику та зміст композицій, доступних для сприймання й виконання дітьми. З цієї метою можна використовувати як аналіз змісту дитячих репертуарних збірок, так і самостійне створення постановок відповідної тематики, розрахованих на певний шкільний вік. Вивчення теми „Постановка танців для дітей і на дітей” передбачає засвоєння студентами ідейно-тематичної та художньої цілісності дитячого репертуару, його джерел, тематики та сюжеттики. Студенти вчаться створювати дитячі постановки, розраховані на виконання дітьми („танці на дітей”) та на сприймання дитячою аудиторією („танці для дітей”). Під час опрацювання цієї теми поряд з постановочною діяльністю студентів педагогу доцільно ознайомити їх із зразками дитячих танців (вивчення декількох популярних сюжетних або образних дитячих постановок за показом педагога,

перегляд та аналіз концертних програм та творчих звітів дитячих колективів, аналіз дитячих репертуарних збірок тощо). Можна запропонувати студентам ведення репертуарного зошита, в якому б вони фіксували тематику постановок студентів свого або інших курсів, аналізували зміст танців, спираючись на методичну літературу та відеоматеріали. Цікавим та доречним буде ведення альбому „Ескізи сценічних костюмів”. Таку форму роботи можна запропонувати як самостійну, яка може бути перевірена в ході індивідуальних занять або під час вивчення відповідних тем курсу „Мистецтво балетмейстера” та „Сценічний костюм”. Доцільним, на нашу думку, буде виокремлення в курсі „Сценічний костюм” змістового модуля „Вимоги до моделювання дитячого сценічного костюму”, зміст якого допоможе ознайомитись з особливостями розробки ескізів дитячих костюмів до народно-сценічних, сучасних, образних та сюжетних танців.

Отже, озброєння студентів якомога більшою інформацією стосовно дитячого танцювального матеріалу допоможе їм у подальшому більш успішно підходити до творчо-постановчого процесу в роботі з дітьми.

Результати практичної підготовки майбутнього фахівця зумовлюються, насамперед, змістом педагогіко-хореографічної практики, яка має бути важливим засобом творчого узагальнення й удосконалення знань, умінь та навичок, набутих у процесі навчання, виявлення недоліків у фаховій підготовці, перевірки готовності до обраної професії. Однак із чотирьох видів хореографічних практик (фольклорна, ознайомча, навчальна та виробнича у дитячих хореографічних колективах), які за навчальним планом проводяться у Бердянському державному педагогічному університеті, жодна не передбачає ознайомлення з особливостями організації хореографічної роботи в школах.

Шкільна практика оглядово знайомить студентів із вимогами до навчально-виховного процесу, специфікою проведення уроків з художньої культури у старших класах. На жаль, ознайомлення з організацією хореографічної роботи в школах цим видом практики не передбачається. Одна з причин цього – відсутність уроків хореографії в багатьох школах. Як шлях розв’язання проблеми, можна запропонувати проведення студентами під час практики експериментальних уроків хореографії. На нашу думку, це вплинуло б на процес формування готовності до здійснення педагогіко-хореографічної діяльності саме в школах, по-друге, привернуло інтерес керівництва шкіл до цього виду мистецтва. Так, в програму практики з „Художньої культури”, яка проводиться на IV та V курсах можна включати проведення студентами у ЗОШ навчально-виховних та пізнавально-виховних заходів хореографічного напрямку: танцювальні флеш-моби („Діти проти паління (насильства)”, „Зробимо разом Бердянськ чистішим”), розважальні конкурсні програми („Танці з зірками”, „Танцюють всі”, „Ретро-паті”), виховні години („Його величність вальс”, „Танцювальна культура Запорізького краю”) світські бали („Золота осінь”, „Хто ти, маска?”, „В гостях у Королеви Квітів”) та інші.

Окрім застосування принципів міжпредметної інтеграції доцільно включати в систему підготовки майбутніх вчителів хореографії дисципліну „Шкільний курс хореографії”, який допоможе студентам усвідомити особливості організації та проведення уроків хореографії в системі шкільної освіти, дасть уявлення про організацію гурткової роботи у шкільних закладах.

Аналіз навчально-методичної літератури з хореографії (О. Голдрич „Методика роботи з хореографічним колективом” – 2002 р.; С. Зубатов „Методика роботи з хореографічним колективом” – 1997 р.; В. Кирилюк „Педагогічні основи формування дитячого хореографічного колективу” – 2006 р.; Б. Колногузенко „Методика роботи з хореографічним колективом. Хореографічна робота з дітьми” – 2004 р.) показав, що автори переважно торкаються питань залучення до танцювальної діяльності дітей, які мають певні хореографічні здібності, не виділяючи специфіки проведення уроків хореографії в школах.

Відсутність навчальної літератури зі шкільного курсу хореографії підштовхує педагогів-практиків до адаптації матеріалу, призначеного для роботи в позашкільних закладах, що не завжди є виправданим. По-перше, основне завдання уроків хореографії в школах полягає в активізації рухової діяльності учнів, залученні їх до краси мистецтва, розкритті творчої індивідуальності і виявленні здібностей до цього виду діяльності з подальшою рекомендацією займатися певним видом хореографії в аматорських танцювальних колективах. По-друге, заняття хореографічним мистецтвом суттєво впливають на формування особистості школяра. Так, ознайомлення з доступними формами українського народного танцю є частиною національного виховання дітей та молоді; бальна хореографія формує етику поведінки; вивчення деяких популярних рухів сучасного танцю (хіп-хоп, брейк, тектонік та інших) сприяє підвищенню статусу підлітка у колективі однолітків. По-третє, на шкільних уроках хореографії займаються всі діти класу, частина з яких не має спеціальних даних (погане чуття ритму, відсутність музично-рухової координації та інше) або не виявляє інтересу до цього виду діяльності. Тому зміст, форми і методи роботи мають кардинально відрізнятися від тих, що рекомендують автори методики роботи з дитячим хореографічним колективом.

Аналіз хореографічних програм, рекомендованих для роботи в школах, показав, що автори не враховують вищеперелічених особливостей ознайомлення дітей з мистецтвом танцю на уроках хореографії. Так, у розділі „Хореографія” варіативної програми „Мистецтво” (Л. Масол, Л. Бзовська та інші) сформульовано такі завдання цього предмета: формування вміння передавати за допомогою рухів настрій, емоції і почуття, оволодіння елементами народної пластики, прилучення до імпровізації під музику. Ще одна програма „Мистецтво” (О. Щолокова, Л. Ващенко та інші) містить розділ „Музика з елементами пластики”, основною метою якого є розвиток творчої уяви дитини. На наш погляд, завдання хореографічної роботи в системі початкової освіти можна значно поширити. І це може бути основою для науково-методичних розробок у галузі педагогічної та хореографічної освіти.

Отже для якісної підготовки студентів до викладання шкільного курсу хореографії необхідно застосувати методи внутріпредметної та міжпредметної інтеграції дисциплін хореографічного циклу, засоби органічної єдності теоретичної та практично-виконавської підготовки студентів, поповнити зміст педагогічних практик у школі завданнями, пов'язаними з хореографічним навчанням учнів початкових класів, активізувати наукові пошуки в галузі хореографічного навчання школярів, розробляти навчальні посібники з теорії та методики викладання хореографії в школі.

Висвітлені нами питання, звичайно, не можуть розкрити повністю всіх проблем формування готовності майбутніх хореографів до роботи в загальноосвітніх школах. Але нам хотілося б показати, на які сторони, в першу чергу, слід звертати увагу викладачів педагогічних ВНЗ у процесі підготовки вчителя хореографії.

Література

1. Бурля О. А. Формування педагогічної майстерності керівника дитячого хореографічного об'єднання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / Олена Анатоліївна Бурля. – К., 2004. – 164 с.
2. Психология: Словарь [сост. А.В.Петровский, Г.М.Ярошевский]. – 2-е изд., доп. – М. : Политиздат, 1990. – 499 с.
3. Ростовська Ю. О. До проблеми впровадження інноваційних технологій у фахову підготовку майбутніх учителів хореографії / Ю.О.Ростовська // Проблеми мистецької освіти: Збірник науково-методичних статей. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – № 3. – С. 160-165.
4. Стасько Б. В. Педагогічні спрямування хореографічної підготовки майбутніх вчителів молодших класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка, історія педагогіки і освіти“ / Б. В. Стасько. – К., 1993. – 23 с.
5. Таранцева О. О. Формування фахових умінь майбутніх вчителів хореографії засобами українського народного танцю: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олена Олександрівна Таранцева. – К., 2002. – 224 с.
6. Фокіна О.М. Хореографія в загальноосвітній школі як засіб гармонізації розвитку особистості : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Олена Миколаївна Фокіна. – Тюмень, 2002. – 195 с.

Аннотация. В статье рассматриваются противоречия, которые возникают в процессе профессиональной подготовки учителя хореографии, его готовности к преподаванию хореографии в системе школьного образования, а также описываются пути их разрешения: использование методов междисциплинарной интеграции, средств единства теоретической и практической-исполнительской подготовки студентов, активизации научных поисков в области теории и методики хореографического обучения младших школьников.

Ключевые слова: школьный курс хореографии, профессиональная подготовка учителя хореографии, междисциплинарная интеграция, система начального образования.

Summary. The article deals with the contraries which appear in the process of the professional training of the teacher of choreography, his readiness for the teaching of the choreography in the system of the school education. The ways of its realization are described, including: the using of the methods of the interdisciplinary integration, means of the common theoretical and practical-performance training of the students, the rising of the scientific research in the theoretical and practical branch of the choreographically teaching of the primary school pupils.

Key words: school course of the choreography, professional training of the teacher of the choreography, interdisciplinary integration, the system of the primary education.

Надійшла до редколегії 25.10.2011 р.

УДК 378.091

Миценко В. І.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ СПЕЦІАЛІСТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Статтю присвячено питанням формування професійних якостей майбутніх спеціалістів-економістів у сфері міжнародної економіки в умовах вузу. Проаналізовано основні підходи вирішення даної проблеми з позицій системного та особистісно орієнтованого підходів.

Ключові слова: професійно компетентна особистість, модель спеціаліста, формування професійних якостей.

Зміни в нашому суспільстві в останнє десятиліття, пов'язані з інноваційним розвитком економіки, швидкими структурними змінами у виробництві, передбачають, що освічена і неординарна особистість, професійно компетентна, з достатнім рівнем практичних умінь і теоретичної підготовки, здібна до